

5. Ковтунова И. И. Современный русский язык. Порядок слов и актуальное членение предложения / И. И. Ковтунова. – М. : Просвещение, 1976. – 239 с.
6. Мишель М. А. Особенности функционирования экспрессивных синтаксических конструкций в речевых жанрах (на материале современной публицистики) : автореф. дис. на соиск. науч. степ. канд. филол. наук : специальность 10.02.01 “Русский язык” / М. А. Мишель. – СПб., 2002. – 18 с.
7. Попов А. С. Сегментация высказывания / А. С. Попов // Русский язык и советское общество. Морфология и синтаксис современного русского литературного языка. – М. : Наука, 1968. – С. 302–321.
8. Сафронова Т. Н. Сегментированные конструкции в современном английском языке : автореф. дис. на соиск. науч. степ. канд. филол. наук : специальность 10.02.04 “Германские языки” / Т. Н. Сафронова. – Л., 1975. – 26 с.
9. Хаймович Б. С., Роговская Б. Й. Теоретическая грамматика английского языка / Б. С. Хаймович, Б. Й. Роговская. – М. : Высш. шк., 1967. – с. 298.
10. Шильникова Л. Ф. Принципы организации сегментированных текстов в современном русском языке : автореф. дис. на соиск. науч. степ. канд. филол. наук : специальность 10.01.02 “Русский язык” / Л. Ф. Шильникова. – М., 1976. – 23 с.
11. Chuck Palahniuk. Invisible Monsters / Ch. Palaniuk. – London : Vintage. – 2000. – 306 p.

Summary. There have been studied structure peculiarities of one of the kinds of segmental constructions – pronominal reprise in the article. There has been morphological analysis of means of segment and postsegmental connection, which have been divided into two groups: 1) pronominal correlate and 2) combination of pronominal and non-pronominal means of connection.

Key words: pronominal reprise, correlate, segmentation, a segment, a postsegmental component.

УДК 811.112.2'36

Г.Д. Бенкендорф

ПРО ДЕЯКІ ГРАМАТИЧНІ ФУНКЦІЇ ДІЄСЛІВ *MACHEN*, *TUN* І *LASSEN* У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

У статті розглядаються функціонування німецьких граматичних конструкцій *machen* + *Infinitiv*, *lassen* + *Infinitiv*, *tun* + *Infinitiv* на підставі прикладів з національної художньої прози і поезії.

Ключові слова: модальна конструкція, агенс, пацієнс, інфінітив.

У процесі вивчення граматичної будови німецької мови, зокрема такого її аспекту як модальність, слов'янський лінгвіст потрапляє на доволі широкий арсенал вербального вираження волі, можливості, обов'язку. Функцій модальності, крім базових модальних дієслів і конструкцій (*müssen*, *sollen*; *wollen*, *mögen*; *können*, *dürfen*; *haben* + *zu* + *Infinitiv*, *sein* + *zu* + *Infinitiv*) набувають дієслова *machen* і *lassen* у сполучанні з інфінітивами інших дієслів [3, 403, 420].

Модальна граматична конструкція *machen* + *Infinitiv* станом на сьогодні залишається поза увагою германістів, що досліджують граматичну будову німецької мови. Обсяг модального значення цієї конструкції, порівняно з конструкцією *lassen* + *Infinitiv*, яка охоплює діапазон значень “давати (можливість)”, “дозволяти”; “веліти”, “наказувати”, “змушувати” виявляється обмеженим і зводиться до примусу агенса з боку зовнішніх чинників:

Weltfernes Salbadern, in dieser Zunft wahrlich keine Seltenheit, machte sie [Hannah Arendt] gähnen [26, 80].

Kein Mädchen macht er weinen, ... [12, 11].

[*Faust*]:

Das also war des Pudels Kern!

Ein fahrender Skolast?

Der Kasus macht mich lachen [13, 45].

У німецькій мові має місце персоніфікація зовнішніх чинників, тобто може відбуватися певною мірою їхня матеріалізація. В цьому випадку персоніфіковані зовнішні чинники беруть

на себе в граматичному аспекті роль агенса, перетворюючи предмет примусу в пацієнс, об'єкт дії. Як приклад можна навести репліку Мефістофеля в бік головного героя однойменного твору Гьоте:

[*Mephistopheles*]:

Ich salutiere den gelehrten Herrn!

Ihr habt mich weidlich schwitzen machen [13, 38].

У другому прикладі через персоніфікацію зовнішніх чинників об'єктом дії (пацієнсом) стає саме зовнішнє середовище, на яке спрямована енергія примусу «матеріалізованого» агенса. Як ілюстрацію наведемо уривок з віршу Гуго фон Гофманстала «Пророк» (*Der Prophet*):

Er aber ist nicht wie er immer war,

Sein Auge bannt und fremd ist Stirn und Haar.

Von seinen Worten, den unscheinbar leisen,

Geht eine Herrschaft aus und ein Verführen,

Er macht die leere Luft beengend kreisen

Und er kann töten ohne zu berühren [15, 201].

У граматичному плані привертає на себе увагу віршований твір Георга Кайзера «Моління» (*Flehrufl*), побудований на лексико-граматичному потенціалі дієслів *machen* і *lassen*.

Nicht mächt'ger Schöpfer, lasse so geschehn,

wenn Du zerfallne Formen wandelnd richtest,

dass Mensch ich wieder. Dies mein Sterbenflehn,

bevor du jetzt mich odemlos vernichtest.

Mach' mich zum Baum, den bald der Beilhieb fällt.

Zur Ratte in dem gift'gen Maul der Schlange.

Zum Fuchs, der sich im Eisen heiser bellt.

Zum Lamm verzuckend in des Wolfes Fange.

Mach' mich zum Wurm, den jeder Schuh zertritt,

Zum Vogel mit zerbrochenem Gefieder.

Mach' leiden mich, wie nie solch Wesen litt.

Laß' so mich endlos sein. Nur Mensch nicht wieder [17, 223].

Художній зміст вірша ґрунтується на семантиці дієслова *machen zu D* «втілювати», «перетворювати». Поет звертається до Всевишнього *mächt'ger Schöpfer*. Семантика ад'єктиву мотивована семантикою іменника *Macht*, який, своєю чергою, семантично пов'язаний з дієсловом *machen* («робити», «мати владу, силу»). Шестикратне звернення *mach mich zu...* (*Baum, Ratte, Fuchs, Lamm, Wurm, Vogel*) автор підсумовує модальною конструкцією *mach leiden mich*, яка виступає загальним модальним знаменником стосовно речень з дієсловом *machen zu D*.

Академічні лексикографічні джерела фіксують і таке граматичне явище як *machen + daß Nebensatz*. Вважаємо, що є підстави тлумачити цей феномен як граматичну трансформацію вихідної модальної конструкції *machen + Infinitiv*. Прокоментуємо цей граматичний процес, використовуючи уривок з новели Т. Вайсенборна «Порочне зачаття».

...der böse Feind läßt mich nicht einschlafen, der regnet die Zettel durchs Fenster, da stehen die Sachen drauf, die man nicht darf, die machen, daß ich an die Jungens denken muß, die schlafen im Südflügel, so mache ich ein Gegenkreuz, ... [25, 345].

У граматичній конструкції *machen + daß Nebensatz*, яку виділено в прикладі жирним підкресленим курсивом, дієслово *machen* втратило свої модальні потенції, себто вони перейшли цілковито до модального дієслова *müssen*. За лексею *machen* залишилось лише первинне лексичне значення *робити, творити*. Але через зворотну граматичну трансформацію конструкції *machen + daß Nebensatz* в конструкцію *machen + Infinitiv* можемо повернути дієслову *machen* його модальні потенції:

die machen, daß ich an die Jungens denken muß = die machen [daß ich] mich an die Jungens denken [muß] = die mich an die Jungens denken machen.

Таку можливість зумовлено, на наш погляд, підпорядкованістю дієслів *machen* в головному реченні та дієслова *denken* з модальним дієсловом *müssen* в підрядному реченні різним агентам.

Принципова семантична відміна наступних схожих за граматичною формою (*machen + daß Nebensatz*) речень полягає в тому, що вони трансформуються не в модальні конструкції *machen + Infinitiv*, а в імперативні.

Da liegt sein Lohn; und wenn er nun nicht macht, daß er rauskommt... [14, 13].

Macht, daß Ihr fortkommt! Euer treuer Isolan [22, 39].

macht, daß er rauskommt = komm raus!

Macht, daß Ihr fortkommt! = kommt fort!

Інакше кажучи, на підрядне речення зі сполучником *da* покладається функція уточнення, конкретизації загального значення ключового дієслова *machen* (робити, здійснювати). Це, своєю чергою, зумовлено підпорядкованістю загального дієслова *machen* і конкретизованого дієслова в підрядному реченні до одного агенса.

Слід звернути увагу ще на одне граматичне явище, яке практично не є зафіксованим в академічних лексикографічних джерелах [1, 3]. Йдеться про сполучуваність дієслова *machen* з дієприкметниками, зокрема про граматичну конструкцію *machen* + *Partizip II*, де дієприкметник у поєднанні з ключовим дієсловом вказує на створення певного стану пацієнса, на який спрямовано вплив цього дієприкметника:

Ich will meinen Schrecken vor dir her senden und alles Volk verzagt machen, dahin du kommst, und will dir alle deine Feinde in die Flucht geben [6, 2. MOSE 23:27].

(*will ... alles Volk verzagt machen* – приведу в замішання (спантеличу) весь народ).

Und ich will Elam verzagt machen vor ihren Feinden und denen, die ihnen nach ihrem Leben stehen, und Unglück über sie kommen lassen mit meinem grimmigen Zorn, spricht der Herr [6, JEREMIA 49:37].

(*Und ich will Elam verzagt machen vor ihren Feinden* – і настрашу Елам перед їхніми ворогами)

Dazu will ich vieler Völker Herz erschreckt machen, wenn ich die Heiden deine Plage erfahren lasse und viele Länder, die du nicht kennst [6, Hesekiel 32, 9].

(*Dazu will ich vieler Völker Herz erschreckt machen* – і занепокою Я серце численних народів)

Macht es trinken (denn es hat sich wider den Herrn erhoben), daß es speien und die Hände ringen müsse, auf daß es auch zum Gespött werde. [6, JEREMIA, 48, 26].

(*Macht es trinken* – Упійте його)

Nicht ohne Opfer macht man sie [falschen Mächte] geneigt, und keiner lebet, der aus ihrem Dienst die Seele hätte rein zurückgezogen [22, 28].

(*Macht man sie [falschen Mächte] geneigt* – їх роблять схильними (прихильними))

Через малу частотність уживання і невелику граматичну продуктивність в навчальних курсах теоретичної та практичної граматики німецької мови практично не розглядаються варіанти вживання дієслова *tun* у сполучанні з інфінітивами та дієприкметниками інших дієслів, а також конструкція *tun* + *als(ob) Nebensatz*. В академічному словнику [1, 453] знаходимо лише згадку про сполучуваність *tun* з інфінітивами інших дієслів як на різновид розмовної або діалектної форми. Відповідно до академічного словника [2] *tun* може мати статус допоміжного дієслова:

Tun Hilfsverb; gespr; 1 mst. im Präsens od. Imperfekt verwendet, um das Vollverb zu betonen: *Lügen tu ich nie!; Er wusste die Antwort, aber sagen tat er sie nicht* 2 bes. südd; verwendet, um den Konjunktiv II von Verben zu bilden: *Ich tät dir schon helfen, aber ich hab leider keine Zeit* 3 mst von Kindern verwendet, um das Präsens von Verben zu bilden: *Tust du mir jetzt helfen?* [2, 1000].

Нам здається, що *tun* як допоміжне дієслово виконує ще одну функцію, а саме, воно вказує на незавершеність дії, її тривалість, повторюваність, циклічність, тобто певним чином компенсує відсутність в німецькій мові граматичної категорії доконаність / недоконаність.

Da haben wir so manche Stund'

Gesessen wohl in froher Rund'

Und taten singen. [26, 135] (*taten singen* – співали)

Schau alle Wirkenskraft und Samen

Und tu nicht mehr in Worten kramen [13, 18].

(*tu nicht mehr in Worten kramen* – не копирсатимуся в словах)

Wer möchte diesen Erdenball

Noch fernerhin betreten,

Wenn wir Bewohner überall

Die Wahrheit sagen täten [9, 167].

(*wir ... die Wahrheit sagen täten* – ми... казали б правду)

Den lieben Gott laß ich nur walten;

der Bächlein, Lerchen, Wald und Feld

und Erd und Himmel tut erhalten,

hat auch mein Sach aufs best bestellt! [11, 38].

(*und Erd und Himmel tut erhalten* – зберігатиме землю і небо)

Verstehen tue ich Deutsch ebenso gut wie der Wahnsinnsmensch, der es erfunden hat, aber sprechen tue ich es am besten durch einen Dolmetscher [5, 345].

(*Verstehen tue* – розумітиму; *sprechen tue* – розмовлятиму)

Ще меншою продуктивністю і відповідно частотністю вживання стосовно конструкції *tun* + *Infinitiv* виявляється граматична формула *tun* + *Partizip II*. Відмінність зазначеної формули від еквівалента *machen* + *Partizip II* полягає в наступному. Якщо дієприкметник у поєднанні з ключовим дієсловом *machen* вказує на створення певного психологічного стану пацієнта, на який спрямовано вплив цього дієприкметника, то дієслово *tun* підкреслює певний психологічний стан агенса, справжній або удаваний, і водночас намагання агенса справити необхідне враження на реципієнта, або оточення, а також викликати у них відповідну реакцію.

Und tu mir doch nicht so vertraut!
Wie mancher hat nicht seine Braut
Belogen und betrogen! [13, 35].

Und tu mir doch nicht so vertraut! – не вдавай з себе того, кому можна довіряти

Kornet: Der tat sehr erschrocken,
als man ihm sagt', es ginge nachher Wien [21, 125].

Der tat sehr erschrocken – він удавав, що дуже наляканий

Семантичний зміст граматичних конструкцій *machen* + *Nebensatz* і *tun* + *Nebensatz* значною мірою визначають сполучники, за допомогою яких підрядні речення з'єднуються з ключовими дієсловами. Як зазначалося вище, з дієсловом *machen* підрядне речення поєднується через сполучник *daß* і завдяки цьому підрядне речення уточнює, конкретизує загальне значення ключового дієслова *machen* (робити, здійснювати).

З дієсловом *tun* підрядне речення поєднується за допомогою сполучника *als (ob)*, що детермінує вживання в підрядному реченні часових форм Кон'юнктив II і відповідно вираження ірреальних дій та уявлень:

Manche führen noch ein Stück mit, aber sie sprangen auch bald irgendwo ab und taten jedenfalls so, als wenn sie am Ziel wären [7, 37].

„Nun denn“, sagte Herr Leonhard, „Fräulein Flora, die hier soeben tun will, als hörte und wüßte sie von der ganzen Geschichte nichts... [11, 146].

Ще одне з граматичних призначень допоміжного дієслова *tun* – утворення умовного засобу, Кон'юнктив II (*tät (en) + Infinitiv*) поруч з його відомими формами *möchte + Infinitiv, würde + Infinitiv*; в цьому випадку усі три зазначені форми слугують для вираження ірреальних дій та уявлень:

Wer möchte diesen Erdenball
Noch fernerhin betreten,
Wenn wir Bewohner überall
Die Wahrheit sagen täten [9, 167].

Man tät es den Herrschaften gern ins Gesicht schreien, daß – na, Sie wissen ja. [19, 101].

Der Obama tät mir noch gefallen, den würde ich gern mal bedienen [28, 134].

З другого боку, як зазначає видання німецької граматики DUDEN, багато форм кон'юнктиву не є однозначними, тобто вони не відрізняються від відповідних форм індикативу [4, 127]. Очевидно за змістом вони можуть так само збігатися з індикативними формами, інакше кажучи, вони можуть відображати реальний стан речей. Зокрема це стосується кон'юнктивної форми *tät (en) + Infinitiv*, яку презентовано низкою прикладів з твору Гете «Фауст»:

Sie kam für Angst am hellen Tag
Der Küche zugelaufen, Fiel an den Herd und zuckt' und lag
Und tät erbärmlich schnaufen [13, 69].

Die Augen täten ihm senken,
Trank nie einen Tropfen mehr. [13, 92].

Tät ihn doch wahrlich nicht betrüben,
Tät ihn, weiß Gott, recht herzlich lieben [13, 95].

Das muß Sie nicht der Mutter sagen;
Tät,s wieder gleich zur Beichte tragen. [13, 96].

Wie konnt ich sonst so tapfer schmülen,
Wenn tät ein armes Mägdlein fehlen! [13, 120].

Модальність дієслова *lassen* охоплює широкий діапазон значень: можливість, дозвіл, волю, наказ. Статус *lassen* як модальної мовної одиниці зафіксовано в академічних двомовних словниках [1, 15; 3, 403], при цьому в згаданих академічних джерелах спостерігаємо розбіжності в ранжируванні семантики зазначеного дієслова. Словник [1] визначає *lassen*, перш за все, як дієслово модальне (I *mod*), у словнику [3] первинним визначено лексичне значення “залишати”, “покинути”, “кидати”, “припиняти”. Модальні значення “давати (можливість)”, “дозволяти”; “велити”, “наказувати”, “змушувати” виявляються похідними від головного лексичного значення і посідають за ранжиром III місце (III з модальним значенням).

Слід зазначити, що статус дієслова *lassen* в мовній конструкції *lassen* + *Infinitiv* детерміновано функціонально-семантичними характеристиками головного дієслова, тобто інфінітива. Якщо в складі зазначеної граматичної формули виявляються акціональні дієслова (дієслова на позначення дій, процесів), зокрема такі базові акціональні дієслова як *stellen*, *setzen*, *legen*, *hängen -te,-t*, *stecken -te,-t* та інших, то *lassen* набуває статусу модального дієслова.

*Der Himmel ließ, nachsinnend seiner Trauer,
Die Sonne lässig fallen aus der Hand* [18, 134].

*Den allersonnigsten Sonnenschein
Läßt uns der Himmel kosten* [20, 162].

Warum *habt* ihr euch zu seinen Knechten *machen lassen*? [24, 101].

У сполучанні з дієсловами на позначення певного стану, зокрема таких одиниць як *stehen*, *sitzen*, *liegen*, *hängen-i-a*, *stecken-a-e*, *lassen* зберігає основне лексичне значення “залишати”, “покинути”. У наведених нижче уривках з вірша *Flehruß* дієслово *lassen* у першому випадку ([*nicht*] *lasse so geschehn*,) вжито в значенні модального: *He дай відбутися так...* Це зумовлено акціональною характеристикою головного дієслова *geschehn*. У другому випадку *lassen*, будучи поєднаним з дієсловом на позначення стану (*sein*), не набуває статусу модального: *Laß' so mich endlos sein* = *Залиш мене бути таким назавжди*.

*Nicht mächt'ger Schöpfer, lasse so geschehn,
wenn Du zerfallne Formen wandelnd richtest,
dass Mensch ich wieder.* [17, 223].

Mach' leiden mich, wie nie solch Wesen litt.

Laß' so mich endlos sein. Nur Mensch nicht wieder [17, 223].

У класичних віршованих творах, написаних в стилі молитви, дієслово *lassen* у сполучанні з конструкцією *Partizip II* + *sein* так саме зберігає своє основне значення “залишати”: *Laß uns nicht verloren sein* = *Не залиш нас на призволяще*.

Auf dich hoffen wir allein

Laß uns nicht *verloren sein* [16, 53].

Наступний приклад так саме ілюструє збереження основного значення дієслова *lassen* (“залишати”, “покинути”), що пояснюється двома обставинами: поєднанням останнього з дієсловом на позначення стану (*sitzen*) і наявністю модального дієслова *dürfen*:

Des Menschen Zierat ist der Hut, denn wer

*Den Hut nicht sitzen lassen darf vor Kaisern und
Königen, der ist kein Mann der Freiheit* [21, 107].

Граматична формула *j-n etw. machen lassen* дорівнює граматичному еквіваленту *j-d etw. machen soll bzw. darf*. У випадку заміни однієї формули на іншу відбувається заміна дієслова *lassen* модальним еквівалентом *sollen (dürfen)* [*Die Lehrerin lässt den Schüler die Kasette abspielen* = *Der Schüler soll die Kasette abspielen*]. Водночас якщо крім дієслова *lassen* у поєднанні з акціональним дієсловом, вживається модальне дієслово, зокрема *sollen (dürfen, können)*, то в цьому випадку зберігається модальне значення дієслова *lassen* (дозволяти, спонукати):

Ich könnte nimmer mir vergeben lassen [22, 119].

Зазначена граматична формула *j-n etw. machen lassen* може трансформуватися в такий різновид як *j-d j-n etw. machen, bzw. sein lässt*, при цьому *lassen* вживається в 2-й особі однини імперативу, зберігаючи модальне значення у сполучанні з акціональними дієсловами і значення “залишати”, “покинути” з дієсловами на позначення стану. Подібного роду конструкції трапляються в молитвах і віршах сакрального плану. В таких текстах граматико-семантичні ролі є читко розподіленими: агенсом виступає Бог, пацієнтом, переважно колективним, – люди.

*Gott, laß uns dein Heil schauen,
Auf nichts Vergänglich's trauen
Nicht Eitelkeit uns freun!
Laß uns einfältig werden,*

*Und vor dir hier auf Erden
Wie Kinder fromm und fröhlich sein!*

.....
*Und, wenn du uns genommen,
Laß uns in Himmel kommen,
Du unser Herr und unser Gott!*

.....
*Verschon uns Gott mit Strafen,
Und laß uns ruhig schlafen!* [10, 59-60].

У випадку, коли *lassen* вживається в 2-й особі множини імперативу (*lasst uns etw. machen*), спостерігаємо два граматичних явища. У першому випадку зберігається розподіл семантичних ролей агенса і пацієнса. Семантична особливість тут полягає в тому, що агенс і пацієнс виступають переважно як колективні:

*Drum, Menschengesichter, wir bitten euch sehr,
Drum laßt uns gewähren, und quält uns nicht mehr,
O laßt uns gewähren allein!* [8, 61].

(*laßt uns gewähren!* = дайте (дозвольте) нам свободу дії!)

У другому випадку агенс і пацієнс поєднано в одній особі, оскільки заклик, як вербальну дію, що відходить від колективного агенса, спрямовано на цей самий агенс:

Lasst uns Bäume fällen gehen! = Йдемо валити дерева!

Особливого коментаря потребує перший рядок четверовірша Й. Айхендорфа:

*Den lieben Gott laß ich nur walten;
der Bächlein, Lerchen, Wald und Feld
und Erd und Himmel will erhalten,
hat auch mein Sach aufs best bestellt!* [11, 7].

Речення у першому рядку побудовано за формулою *j-d j-n etw. machen lässt*. За формальними граматичними ознаками агенсом у висловлюванні виступає людина (*ich*), а роль пацієнта відведено Всевишньому. За законами логічного аналізу взаємовідносини людини і Бога детерміновано в такий спосіб: Бог керує світом і судьбою людини, він не потребує з боку людини її волі, або інших санкцій на керування світом. Людина, висловлюючи фразу *Den lieben Gott laß ich nur walten*, не делегує Господу своїх повноважень на керування світом, а робить власний вибір і визначає свою роль у взаєминах з Богом. Отже в граматичному аспекті роль агенса залишається за Всевишнім, людина залишається об'єктом Божого керування (пацієнсом).

Розглянуті граматичні явища дають підстави для наступних висновків. Дієслова *machen* і *lassen* можуть слугувати як додаткові засоби вираження модальності поруч з основними модальними дієсловами. Семантичний обсяг дієслова *lassen* охоплює значення "давати (можливість)", "дозволяти"; "веліти", "наказувати", "змушувати". Семантичний діапазон дієслова *machen* обмежено значеннями "наказувати", "змушувати". Дієслово *tun* має статус допоміжного і його вживання в сучасній німецькій мові можна пояснити тим, що воно слугує засобом вираження незавершеності дії, або її тривалості, циклічності.

Список використаних джерел

1. Большой немецко-русский словарь: в двух томах. / [под рук. проф. О.И. Москальской] – М., «Сов. Энциклопедия», 1969. Т. 2 – 680 с.
2. Большой толковый словарь немецкого языка / Langenscheidts Großwörterbuch Deutsch als Fremdsprache. – М.: Издательство Март, 1998. – 1248 с.
3. Мюллер В. Великий німецько-український словник / Віталій Мюллер – К.: Чумацький Шлях, 2005. – 792 с.
4. Der kleine Duden „Deutsche Grammatik“ [Bearb. von Rudolf u. Ursula Hoberg] – Mannheim; Wien; Zürich: Dudenverlag, 1988. – 399 S.
5. Скарбничка з германістики: Посібник-порадник для германістів / [автор-упорядник Б.І. Гінка]. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2007. – 352 с.
6. Die Bibel oder die ganze Heilige Schrift des Alten und des Neuen Testaments nach der deutschen Übersetzung von Dr. Martin Luther [Ausgabe 1912]. – Frankfurt am Main: Verlag Friedrich Bischof GmbH. – 1646 S.
7. Böll H. Geschäft ist Geschäft / Böll Heinrich // Frühe Erzählungen – Bonn: Inter Nationes, 1997. – S.33-38.
8. Bürger G. A. An die Menschengesichter / Gottfried August Bürger // Deutsche Gedichte. [Hrg. von Carstens K]. – Bonn: Natur und Medizin, 1991. – S. 61.

9. Busch W. Wer möchte diesen Erdenball. / Wilhelm Busch // Deutsche Gedichte. [Hrg. von K. Carstens]. – Bonn: Natur und Medizin, 1991. – S.167.
10. Claudius M. Abendlied. / Matthias Claudius // Deutsche Gedichte. [Hrg. von K. Carstens] – Bonn: Natur und Medizin, 1991. – S.59-60.
11. Eichendorff J. Aus dem Leben eines Taugenichts. / Joseph von Eichendorff – Zürich: Diogenes Verlag AG, 1978. – 161 S.
12. Germanische Göttersagen – Berlin: Zsolnay, 1994. – 126 S.
13. Goethe J.W. Faust. Erster Teil. / Johann Wolfgang Goethe – Leipzig: Philip Reclam, 1971.
14. Hauptmann G. Die Weber. / Gerhardt Hauptmann – Frankfurt / M – Berlin – Wien: Verlag Ullstein GmbH, 1978. – 269 S.
15. Hofmannsthal H. Der Prophet / Hugo von Hofmannsthal // Deutsche Gedichte. [Hrg. von K. Carstens] – Bonn: Natur und Medizin, 1991. – S.201.
16. Ignaz F. Großer Gott wir loben dich. / Franz Ignaz // Deutsche Gedichte. [Hrg. von K. Carstens] – Bonn: Natur und Medizin, 1991. – S.53.
17. Kaiser G. Flehruf / Georg Kaiser // Deutsche Gedichte. [Hrg. von K. Carstens] – Bonn: Natur und Medizin, 1991. – S.223.
18. Lenau N. Himmelstrauer. / Nikolaus Lenau // Deutsche Gedichte. [Hrg. von K. Carstens] – Bonn: Natur und Medizin, 1991. – S.134.
19. Rinser Luise. Gefängnistagebuch / Luise Rinser – Frankfurt am Main: Fischer Tagebuch Verlag, 1946 – 121 S.
20. Scheffel J.V. von. Wanderlied. / Joseph Victor von Scheffel // Deutsche Gedichte. [Hrg. von K. Carstens] – Bonn: Natur und Medizin, 1991. – S.162.
21. Schiller F. Die Piccolomini / Friedrich Schiller – Stuttgart: Philip Reclam jun., 1972 – S.44-127.
22. Schiller F. Wallensteins Tod / Friedrich Schiller – Stuttgart: Philip Reclam jun., 1972 – 127 S.
23. Stifter A. Der Hagestolz / Adalbert Stifter – Kehl: SWAN Buch-Vertrieb GmbH, 1994 – S.15-153.
24. Vater Rhein erzählt seine Sagen [nacherzählt von Dr. Eugen Hollerbach] – Pulheim (Köln): Rahmel-Verlag GmbH – 126 S.
25. Weissenborn T. Eine befleckte Empfängnis / Theodor Weissenborn // Deutsche Erzählungen aus drei Jahrzehnten. Deutschsprachige Prosa seit 1945. [Hrg. von Gregor-Dellin M.] – Tübingen und Basel: Horst Erdmann Verlag, 1975 – S. 344-350.
26. Zuccalmaglio A. W. F. Kein schöner Land in dieser Zeit / Anton Wilhelm Florentin von Zuccalmaglio // Deutsche Gedichte. [Hrg. von K. Carstens] – Bonn: Natur und Medizin, 1991. – S.135.
27. FOCUS № 42 17 Oktober 2005 S. 80
28. STERN № 53 2009 S.134

Summary. The article deals with the functions of some German grammar constructions such as *machen + Infinitiv*, *lassen + Infinitiv*, *tun + Infinitiv* on the lingual examples from national fiction and poetry.

Key words: modal construction, *agens*, *patiens*, *infinitive*.

УДК 811.161.2'373.612

I.C. Беркешук

ДЕМІНУТИВИ У МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ УКРАЇНЦІВ

У пропонованій розвідці досліджуються демінутивні іменники – похідні від назв знарядь праці, які формують мовну картину світу українців. З'ясовано чинники формування мовної картини світу українців крізь призму модифікаційних дериватів.

Ключові слова: мовна картина світу, модифікаційні деривати, назви знарядь праці.

Вивчення словотвірних явищ саме у динамічному аспекті дозволяє зрозуміти, як будується і реалізується людиною її мовна картина світу, оскільки основу цієї картини становлять саме похідні слова, що породжуються у процесі мовлення. Вони передають також сприйняття дійсності людиною, її соціальні та аксіологічні установки. Діяльнісний характер словотвору відображається в новоутвореннях, узуальному та оказіональному словотворі. Часто в процесі не-узуального словотвору одночасно діють два важливих чинники – когнітивний і емоційний, що є неодмінною умовою творення та використання у мовленні демінутивів.